

บทที่ 4

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

เดิมการแก้ไขปัญหาการเสพยาของประชากร รัฐได้จัดทำให้มีและมุ่งเน้นให้ใช้มาตรการบำบัดรักษาในระบบสมัครใจและระบบต้องโทษ เพื่อลดความต้องการยาของผู้เสพยาในประเทศ แต่การดำเนินงานบำบัดรักษาผู้ติดยาดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากจากต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการ ดังที่กล่าวรายละเอียดมาแล้วในบทที่ 2 ประกอบกับแนวความคิดในทางสากลเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นเพียงผู้ป่วยมิใช่อาชญากร หากสามารถแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยานั้นให้กลับคืนดีได้ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทำประโยชน์ให้แก่ชาติได้เป็นอย่างดีอีกต่อไป จึงได้มีการนำเอาระบบบังคับบำบัดรักษาที่มีหลักการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารบังคับส่งตัวผู้ต้องหาที่ผ่านการตรวจพิสูจน์แล้วว่าเป็นผู้เสพยา ไปเข้ารับการบำบัดรักษา ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพได้ โดยถือว่าผู้ต้องหานั้นเป็นเพียง "ผู้เข้ารับการบำบัดรักษา" มิใช่ "จำเลย" หรือ "นักโทษ" มาใช้ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 นี้ นับเป็นการใช้อำนาจรัฐในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อวางมาตรการให้ผู้ติดยาเสพติดที่ตกเป็นผู้ต้องหา พ้นจากการติดยาด้วยวิธีการบังคับรักษา ซึ่งจะส่งผลดีในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในทางกระบวนการยุติธรรม ควบคุม ระวังและปราบปรามอาชญากรรม ให้ความคุ้มครอง ป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

(Crime Control)¹ อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวอันมีลักษณะให้รัฐใช้อำนาจจำกัดตัดถอนสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดบางประเภทได้นั้น ก็ต้องตั้งอยู่บนมูลฐานของการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน* และจะต้องอยู่ภายใต้หลักการที่มุ่งไปสู่ความคิดในทางยุติธรรม (Idea of Justice) ให้ความเสมอภาค (Equality Before the Law) ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่อาจถูกกระทบกระเทือนจากรัฐ รวมทั้งการจะใช้อำนาจรัฐในเรื่องที่กล่าวมานี้ ก็จะต้องกระทำเท่าที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ และจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายนั้นเท่านั้น (Due Process of Law)²

แต่จากการศึกษาหลักกฎหมายของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 นี้ ผู้เขียนพบว่ากฎหมายได้มีหลักการสำคัญที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด โดยยังคงขาดบทบัญญัติที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพอย่างเพียงพอต่อบุคคลดังกล่าว กล่าวคือ แม้กฎหมายฉบับนี้

¹ ประธาน วัฒนวาณิชย์, "ระบบความยุติธรรมทางอาญา: แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรม," วารสารนิติศาสตร์ 9 (2520): 150.

* แนวความคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนี้มีมาตั้งแต่โบราณ โดยได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Droit Naturel) ที่มีความเชื่อว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์ยังมีสิ่งอื่นอยู่อีก สิ่งนั้นก็คือธรรมชาติและเหตุผล เมื่อสิ่งใดเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว ใครก็ตามหาอำนาจมาใช้อำนาจลงได้ไม่ และการใช้อำนาจก็ดี การเมืองการปกครองก็ดี ต้องยืนอยู่บนหลักเหตุผลตามธรรมชาติมิใช่อยู่บนอำนาจของบุคคล และทฤษฎีนี้ได้รับรองการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ของมนุษย์ เพื่อถ่วงอำนาจของรัฐในการที่จะออกกฎหมายมาจำกัดตัดถอนสิทธิเสรีภาพด้วย

² คุณวุฒิ ตันตระกูล, "บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยตุลาการรัฐธรรมนูญที่ ต1/2513," หน้า 29.

จะมีได้มีหลักการว่า ให้อำนาจผู้ติดตาม เสพติด แยก เช่น จำเลยหรือนักโทษที่ต้องโทษจำคุก แต่ผู้ติดตาม เสพติดที่ถูกจับในคดี เสพหรือครอบครองยาบางประเภท ตามมาตรา 19 ก็ต้องมีสถานะ เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา และในมาตรา 28 ก็ได้มีบทบัญญัติกำหนด ให้อำนาจผู้ติดตาม เสพติดที่ เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือ เข้ารับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นผู้ต้องถูกคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย ซึ่งผลในทางเป็นจริงก็จะปฏิเสธ ไม่ได้ว่า ผู้ติดตาม เสพติดต้อง ได้รับการจำกัดสิทธิ เสรีภาพและอิสรภาพในลักษณะที่ใหม่ แตกต่างกันมากเท่าใดนัก นอกจากนี้สิทธิส่วนตัวบางประการของผู้ติดตาม เสพติดเอง ก็ยังสามารถถูกละเมิดได้โดยง่ายจากการกระทำของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย *

* แม้กฎหมายจะ ำให้สิทธิแก่ประชาชนในการนำคดียื่นฟ้องหรือยื่นคำร้อง ต่อศาลยุติธรรมให้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อแก้ไขเยียวยา ความเดือดร้อนหรือคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของตนได้ กรณีที่ได้รับการเดือดร้อนหรือ การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันก่อให้เกิดความเสียหายจากกระทำของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐ เช่น การฟ้องร้อง เจ้าพนักงานกรณีปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 แต่ในทางปฏิบัติ การจะฟ้องคดีหรือยื่นคำ ร้องต่อศาลยุติธรรมมีเหตุขัดข้องอยู่หลายประการ เช่น

1) ศาลเป็นกลไกที่อยู่ห่างไกลเกินไปกว่าที่จะช่วยแก้ไขเยียวยา ความเดือดร้อนได้ทันเวลาที่ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทุกศาลมีขั้นตอนดำเนินการที่ต้องใช้เวลานานการต่อสู้คดีนาน และประชาชนผู้ฟ้องคดีจำเป็นต้อง เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก

2) การกระทำของเจ้าพนักงานหลายกรณี เป็นเรื่องของการใช้ดุลพินิจตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งไม่อาจให้ศาลยุติธรรมก้าวล่วงเข้าไปควบคุม ชี้ขาดได้ว่า เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพียงแต่อาจจะ ไม่เหมาะสมและเกิดความไม่สะดวกแก่ประชาชนเท่านั้น

3) ถ้าให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้พิพากษาการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารว่า ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ มีความเหมาะสมหรือไม่ ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นอิสระของอำนาจอัยการทั้งสาม .

แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ยังคงมีบทบัญญัติที่ไม่ชัดเจนมีปัญหาช่องว่างและข้อบกพร่องอยู่หลายประการ ซึ่งหากต่อไปมีการบังคับใช้ในทางปฏิบัติย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาไม่สามารถให้เป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนได้ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องความชอบธรรมในการให้อำนาจเด็ดขาดแก่เจ้าหน้าที่แห่งรัฐบังคับรักษาผู้ต้องหาคดียาเสพติดบางประเภท ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534

แม้หลักการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารดำเนินการบังคับรักษาผู้ต้องหาคดียาเสพติดบางประเภทได้ รอยมีต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลจะไม่ขัดต่อหลักการทางนิติศาสตร์ตามแนวคิดแห่งการใช้มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา (Diversion) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 แต่เมื่อการใช้มาตรการดังกล่าวจะส่งผลในลักษณะที่เป็นการสนับสนุนและยอมรับให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจทำการพิจารณา กลับกรองและชี้ขาดเบื้องต้น ส่งตัวผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดรักษา ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่จัดตั้งขึ้นแทนศาล อันถือเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในด้านตุลาการขององค์กรบริหาร หรือเป็นกรณีที่ฝ่ายบริหารเข้ามาใช้อำนาจตุลาการในระยะเบื้องต้น ก่อนที่กรณีพิพาทจะเข้าสู่ศาลยุติธรรมตามหลักการแห่งกฎหมายมหาชน การใช้อำนาจดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัด เพื่อจะได้ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและก้าวล่วงอำนาจทั้งหมดของตุลาการ³ ดังนี้

³สมพล วณิชพันธ์และ คณะ, กฎหมายมหาชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุริยทัยธรรมมาธิราช, 2527), หน้า 387.

1. เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารจะเข้าชื้ออำนาจนี้ได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติว่าอำนาจไว้อย่างชัดเจน
2. ต้องอาศัยความยินยอมของคู่กรณีด้วย
3. ไม่ตัดสิทธิของคู่กรณีที่จะใช้สิทธิของตน โดยผ่านองค์กรตุลาการ

แต่จากการพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 19 ถึงมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ จะเห็นว่า มีหลักการที่กำหนดให้อำนาจเด็ดขาดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารในการบังคับให้ผู้ต้องหาที่ได้รับการตรวจพิสูจน์แล้วว่า เป็นผู้ติดยา ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพได้ โดยมีได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงความสมัครใจของผู้ต้องหาแต่อย่างใด ซึ่งจะเป็นการไม่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาในการเลือกนำข้อพิพาทของตนขึ้นสู่ศาลสถิตยุติธรรม อันถือเป็นองค์การสุดท้ายที่จะคุ้มครองและปกป้องสิทธิของประชาชนได้อย่างเป็นธรรมที่สุด

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องความสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในระบบบังคับรักษา ที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของผู้ต้องหาด้วย โดยอาจกำหนดในลักษณะที่เมื่อกรณีผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าผู้ต้องหาในคดีเสพหรือครอบครองยาเสพติดบางประเภท ที่กฎหมายกำหนดเป็นผู้ติดยาเสพติด และผู้ต้องหานั้นยินยอมสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่ได้จัดตั้งขึ้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งตัวผู้นั้นเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วรายงานให้พนักงานสอบสวนทราบ แต่หากผู้ติดยาเสพติดที่เป็นผู้ต้องหานั้นไม่สมัครใจเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ก็ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งตัวไปให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องหาที่ไม่ประสงค์จะเข้าสู่ระบบการบังคับรักษาภายใต้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร หรือยินยอมรับกระบวนการดังกล่าวแต่อ้างว่ากระบวนการต่าง ๆ เป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง สามารถนำคดีไปสู่การพิจารณาโดยศาลหรือฝ่ายตุลาการให้เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินได้ในที่สุด อันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันที่ดีในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

2. ปัญหาเรื่องความชอบธรรมในการตรวจพิสูจน์สารเสพติดอันเป็นการแสวงหา พยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหา

การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหา มีความหมายถึง การดำเนินการโดยรบกวนร่างกายของผู้ต้องหา เพื่อนำ "ส่วนร่างกาย" ของผู้ต้องหาหรือ "สิ่งอื่นที่อยู่ภายในร่างกาย" ของผู้ต้องหา มารวบรวมเป็นพยานหลักฐานยืนยันว่าผู้ต้องหาและผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหานี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่น่าพิจารณาว่า จะเป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลในการค้นหาความจริงเพื่อทราบถึงการกระทำความผิด โดยขัดต่อหลักการคุ้มครองและแทรกแซงสิทธิส่วนตัว (Right of Privacy)* หรือผลประโยชน์ของเอกชน (Individual Interest) หรือไม่

แนวความคิดในเรื่องสิทธิส่วนตัวนี้เป็นแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่ถือว่าบุคคลแต่ละคนมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) และมีความสำนึกว่าตนมีพลังความคิด สามารถจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระ และมีสิทธิเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล⁴ มิให้ผู้อื่นมาแทรกแซงล่วงเกินจนบุคลิกภาพหรือศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเขา ต่อมาเมื่อมนุษย์มารวมตัวกันเป็นสังคมใหญ่ขึ้น ก็ได้มีการยอมรับในทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract) ด้วยการที่บุคคลในสังคมสัญญาจะสละสิทธิตามธรรมชาติ

*สิทธิส่วนตัว หมายถึง สิทธิประจำตัวของบุคคล อันประกอบ ด้วยเสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิต มีความเป็นส่วนตัวซึ่งได้รับการคุ้มครอง ตามกฎหมายมิให้ผู้ใดมาล่วงเกิน

⁴พนัส ทัศนียานนท์, "สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของชนชาวไทย," วารสารนิติศาสตร์ 3 (2524) : 431-433.

บางประการและยินยอมอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาล โดยรัฐบาลสัญญาว่าจะให้หลักประกันและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจำกัดอำนาจรัฐจากการแทรกแซงความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย⁵ ซึ่งผลแห่งหลักการนี้แม้จะมีการสันนิษฐานว่าบุคคลมีสิทธิส่วนตัวที่กฎหมายคุ้มครองไว้ แต่สิทธิดังกล่าวก็สามารถจะถูกจำกัดโดยกฎหมายเมื่อมีผลประโยชน์สาธารณะของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องได้ กล่าวคือ เมื่อมีการขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ของรัฐ (Public Interest) กับผลประโยชน์ของเอกชน (Individual Interest) การคานน้ำหนักอย่างยุติธรรม (Fair Balance) ระหว่างเอกชนและอำนาจรัฐในการปฏิบัติที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนตัวอันเป็นสิทธิมูลฐานของเอกชนมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งการคานน้ำหนักกันนี้หากผลประโยชน์ของรัฐมีมากกว่าผลประโยชน์ของเอกชนแล้ว ผลประโยชน์ของเอกชนต้องมาภายหลังผลประโยชน์ของรัฐ⁶ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลในฐานะที่เป็นประชากรของสังคม มีความสัมพันธ์ของบุคคลต่อชุมชนที่เขาเป็นสมาชิก สิทธิส่วนตัวของบุคคลจึงไม่มีความจำเป็นมากไปกว่าสิทธิของรัฐ และผลประโยชน์ของรัฐจะมีอยู่เหนือความเป็นส่วนตัวของบุคคลเสมอ แม้บุคคลนั้นจะไม่ยินยอมก็ตาม⁷

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵รองพล เจริญพันธ์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2525), หน้า 53-54.

⁶Ian Freckelton, "Witness and the Privilege Against Self-incrimination," The Australian Law Journal 59(1985): 219-220.

⁷Francis L.Ludes and Harold J.Gilbert, Corpus Juris Secundam (ST.Paul, Minn: West Publishing Co., 1952), p.415.

สำหรับเรื่องสิทธิในการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหา
ของรัฐนี้ก็เช่นกัน เมื่อรัฐจำเป็นต้องใช้อำนาจเพื่อการค้นหาความจริงให้ทราบถึงการ
กระทำผิด เพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันอาชญากรรมคุ้มครองผลประโยชน์
ของสาธารณชน ซึ่งเมื่อชั่งน้ำหนักโดยพิจารณาจากเหตุอันควร (Reasonable)
ร่วมกับผลประโยชน์ของเอกชนแล้ว ผลประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบ
เรียบร้อย ย่อมอยู่เหนือผลประโยชน์ของผู้ต้องหาจากการถูกล่วงละเมิดสิทธิ
ส่วนตัวที่เป็นการรบกวนร่างกายเล็กน้อย

การค้นหาความจริงของฝ่ายรัฐโดยการแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ
ของประเทศไทยนั้น ได้มีกฎหมายรับรองอำนาจของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐไว้ใน
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(1) (2) ดังนี้

" เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐานให้พนักงานสอบสวน มีอำนาจ
ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา
หรือตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำ
ภาพถ่าย แผนที่หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับ
ให้บันทึกรายละเอียดทั้งหมดซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดแก่จำมกระจำงขึ้น

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความคิด หรือได้มาโดยการ
กระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยาน
หลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น..."

หลักการแห่งบทบัญญัตินี้ได้ให้ความคุ้มครองเจ้าพนักงานของรัฐในการ
แสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหา เฉพาะที่เป็นการตรวจร่างกายภายนอก
เช่น การตรวจบาดแผลหรือลายพิมพ์นิ้วมือ และกรณีของการค้นตัวบุคคล
ตามกฎหมายเท่านั้น แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติอย่างชัดเจนเพียงพอ
เกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหาเพื่อยึด "ส่วนร่างกาย"
ได้แก่เลือด และสิ่งที่ขับออกจากร่างกาย คือ ลมหายใจ บัสสาวะ น้ำลาย
น้ำอสุจิของผู้ต้องหา รวมทั้งการแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็น "สิ่งอื่นที่อยู่ภายใน

ร่างกาย" ของผู้ต้องหาแต่อย่างใด⁸

ดังนั้น การที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหาฐานเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดบางประเภท ุทยาให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ตรวจพิสูจน์ภาวะติดยาไว้ในมาตรา 20 ที่กำหนดว่า "เมื่อได้มีการรับตัวผู้ต้องหาไว้ตามมาตรา 19 แล้ว ุหาพนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำบันทึกประวัติของผู้ต้องหาและดำเนินการให้มีการตรวจพิสูจน์ุทยาเร็วว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่ เสร็จแล้วให้รายงานผลการตรวจพิสูจน์และบันทึกประวัติต่อคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการบันทึกประวัติและการตรวจพิสูจน์ ุหาเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง" จึงนับเป็นการถูกต้องในหลักการ เนื่องจากการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหานั้น เป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวที่รุนแรงกว่าการแสวงหาพยานหลักฐานในกรณีอื่น ๆ การที่กฎหมายกำหนดบทบัญญัติที่ชัดเจนมารองรับการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ จึงเป็นการให้หลักประกันที่ดีแก่ประชาชน ในอันที่จะไม่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการละเมิดสิทธิในร่างกายตนได้ตามอำเภอใจหรือโดยมิชอบ

อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายจะให้ความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันที่ดีต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในการเข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้หรือไม่นั้น คงต้องพิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการตามความในวรรค 2 ของมาตรา 20 ที่กำหนดให้บัญญัติไว้ในกฎกระทรวงอีกด้วย กล่าวคือ กระบวนการตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดของผู้ต้องหา จะต้องเป็นไปตาม

⁸ดาราวรรณ ใจคำป้อ, "การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหา," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 5.

กฏกระทรวงที่ออกมา โดยเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่จะเป็นผู้เสนอแก่รัฐมนตรี ในการออกกฏกระทรวงพิสูจน์การติดยาเสพติดดังกล่าวตามมาตรา 6(4) ที่บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการไว้ดังนี้ "เสนอแนะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการออกกฏกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการบันทึกประวัติ และการตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดตามมาตรา 20"

สำหรับกฎหมายของต่างประเทศโดยมากจะมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่ฝ่ายรัฐทำการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหาในลักษณะของการ "บังคับ" ซึ่งผู้ต้องหาต้องให้ความยินยอม โดยหากฝ่าฝืนจะมีความผิดและได้รับโทษทางอาญา อันจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น ผู้เขียนขอนำมากล่าวถึงเพื่อเปรียบเทียบเป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขกฎหมายให้มีประสิทธิภาพ แต่ยังคงให้หลักประกันที่เป็นธรรมแก่ประชาชนได้มากที่สุดต่อไป ดังนี้

ประเทศสิงคโปร์ ได้ยอมรับหลักการแห่งการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหาจากรัฐ โดยบัญญัติกฎหมายมารองรับชัดเจนเกี่ยวกับการตรวจหาปริมาณยาเสพติดในร่างกายผู้ต้องหาไว้ใน The Misuse of Drugs (Amendment) Act, 1979 ซึ่งมีมาตรา 8(b) บัญญัติเป็นพื้นฐานว่าให้การเสพหรือบริโภคยาเสพติดนั้นเป็นความผิดตามกฎหมาย และบทบัญญัติมาตรา 31 (1) ก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งยศไม่ต่ำกว่าสิบตำรวจเอก สั่งให้บุคคลจัดหาตัวอย่างของปัสสาวะสำหรับการตรวจพิสูจน์ ถ้าเขาสงสัยอย่างมีเหตุผลในบุคคลว่าได้กระทำความผิดภายใต้ มาตรา 8(b)" โดยหากผู้ต้องสงสัยนั้นไม่จัดหาตัวอย่างปัสสาวะมาเพื่อใช้ในการตรวจพิสูจน์ จะต้องมีความผิดตามมาตรา 31(2) ด้วย ทั้งนี้ กฎหมายก็ได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของผู้ต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์ไว้เช่นกัน อาทิ มาตรา 31(4) กำหนดให้สิทธิผู้ต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์นั้น ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ทำการตรวจพิสูจน์ครั้งที่สองจากตัวอย่างปัสสาวะซึ่งถูกเก็บไว้อีก เพื่อให้ได้ผลการตรวจที่ถูกต้องเที่ยงตรงและเป็นธรรมได้

นอกจากนี้ ในมาตรา 37 ก็ยังบัญญัติให้ผู้อำนวยการของสำนักงานกลาง

ยาเสพติดให้โทษมีอำนาจบังคับให้มีการตรวจพิสูจน์สารเสพติดในร่างกายของบุคคล ใดอาจเรียกให้บุคคลใดก็ตามที่ถูกสงสัยว่าติดยาเข้ารับการตรวจสอบทางการแพทย์ หรือสังเกตอาการโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐได้อีกด้วย

ส่วนประเทศมาเลเซียได้ให้อำนาจรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐาน จากร่างกายของผู้ต้องหา โดยบัญญัติไว้ในกฎหมาย Laws of Malaysia Act 283 Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการพิสูจน์ยาเสพติดในร่างกายของผู้ต้องหา ดังนี้ มาตรา 3 บัญญัติให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจควบคุมตัวบุคคลซึ่งต้องสงสัยว่าติดยาเสพติด ได้เป็นระยะเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมงเพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดทั้งนี้หากการตรวจพิสูจน์ไม่อาจกระทำให้เสร็จสิ้นได้ภายใน 24 ชั่วโมง ก็ให้ดำเนินการตรวจพิสูจน์ต่อไปโดยมาตรา 4 กำหนดให้เจ้าพนักงานดำเนินการ ให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปหรือให้นำตัวบุคคลนั้นมารับคำสั่งของศาลว่าจะกักตัวผู้นั้น ต่อในระยะเวลาไม่เกิน 14 วัน หรือให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปเช่นกัน และในมาตรา 5 ได้ระบุให้บุคคลที่ไม่ยอมตนเพื่อรับการตรวจพิสูจน์ดังกล่าว จะต้องมีความผิดและ ได้รับโทษด้วย

3. ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความชอบธรรมในการให้อำนาจจับกุมแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพหลบหนีออกจากศูนย์ หรือกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเมื่อได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้ กำหนดการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่หลบหนีออกจากศูนย์ หรือผู้เข้ารับการ ฟื้นฟูสมรรถภาพที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ไว้ดังนี้

มาตรา 30 ในระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพ ถ้าผู้เข้ารับการฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ใดหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้ถือว่าผู้นั้นหลบหนีการ คุมขังตามมาตรา 190 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้ง

าให้พนักงานสอบสวนทราบทันที ในกรณีนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกติดตามจับกุมผู้ต้องหาได้ด้วย

มาตรา 31 ในกรณีที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพซึ่งได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนระเบียบ เงื่อนไขหรือข้อบังคับที่กำหนด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จับตัวผู้ต้องหาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพทันที โดยมีต้องมีหมาย และในกรณีนี้ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพมีอำนาจลงโทษ ตามมาตรา 32 ได้ด้วย

โดยกรณีที่บทบัญญัติดังกล่าว มีหลักการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์มีอำนาจจับกุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่หลบหนีออกนอกเขต หรือที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปแต่ไม่ปฏิบัติตาม เงื่อนไขที่กำหนดได้นั้น ยังคงมีความไม่เหมาะสมและอาจก่อให้เกิดความไม่ชอบธรรม ที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้โดยง่าย

ในปัจจุบันนี้ระบบการดำเนินคดีอาญาได้หันมายึดถือแนวความคิดในการประสานประโยชน์ระหว่างการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม คือ การบังคับใช้กฎหมายอาญาให้บรรลุผลอย่างแท้จริง อันเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม กับการรักษาความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้หลักประกันและรับรองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ให้อยู่ในจุดที่สมดุลย์กัน โดยได้มีการยอมรับว่าแม้การกระทำความคิดทางอาญาจะเป็นการกระทำต่อสังคมโดยส่วนรวมก็ตาม แต่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดก็จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นด้วย⁹ การใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการจับกุมอันเป็นมาตรการบังคับในการดำเนินคดีก็เช่นกัน แม้

⁹ธัมรงค์ วงศ์แป้น, "การควบคุมและผกขังผู้ต้องหาในคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 15.

จะมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างมากต่อประสิทธิภาพในการนำตัวบุคคลผู้ที่กระทำ หรือต้องสงสัยว่ากระทำความคิดเข้ามาอยู่ในอำนาจรัฐ ทั้งนี้ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมและ เสริมสร้างสวัสดิภาพความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน แต่เมื่อการเข้ามาตรการบังคับโดยวิธีการจับนั้น จะส่งผลกระทบต่อสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และอิสรภาพในการเคลื่อนไหวของร่างกายของบุคคล อันเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่รัฐต้องให้ความคุ้มครอง รัฐจึงต้องใช้อำนาจดังกล่าว เฉพาะกรณีที่มีความจำเป็น และโดยองค์การที่เหมาะสมเท่านั้น

การที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จับกุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่หลบหนีออกนอกเขตศูนย์ หรือผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพได้เองนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ซึ่งได้แก่ บุคคลที่รัฐมนตรีแต่งตั้งจากราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรม หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง¹⁰ ปฏิบัติการเพื่อมุ่งรักษาประโยชน์ของรัฐแต่ฝ่ายเดียวมากเกินไปจนเกินความจำเป็น โดยไม่คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องหาหรือผู้ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่ควรจะได้รับภายใต้หลักแห่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะเมื่อบุคคลนั้นมีได้มีสถานภาพเป็นผู้กระทำผิดหรือนักโทษที่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมพิสูจน์แล้วว่า เขาได้กระทำความคิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ซึ่งโดยหลักย่อมต้องถือว่าเขายังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ และรัฐจะกระทำการใด ๆ ต่อเขา เสมือนเป็นผู้กระทำผิดหรือนักโทษมิได้*

นอกจากนี้ เมื่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายระบุให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ

¹⁰พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 , มาตรา 3.

*พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ให้อำนาจพนักงานเรือนจำมีอำนาจในการออกติดตามจับกุมผู้ต้องขัง หรือนักโทษผู้หลบหนีจากเรือนจำได้.

เป็นผู้ถูกคุมขังที่หากหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ จะต้องมีความคิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190¹¹ และพนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์สามารถแจ้งให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการติดตามจับกุมผู้หลบหนีมาลงโทษตามกฎหมายได้ต่อไป หรือในกรณีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราว และมีความจำเป็นต้องกลับมาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ ก็เป็นการอยู่ในวิสัยที่พนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์จะเข้าแจ้งให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการติดตามจับกุมตัวผู้ปฏิบัติผิดเงื่อนไขนั้น กลับมายังศูนย์รับการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อไปได้อยู่แล้ว ดังนั้น ความจำเป็นเพื่อให้อำนาจติดตามจับกุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในกรณีดังกล่าวแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ซึ่งมีข้อองค์กรที่เหมาะสมในการดำเนินการจึงไม่มี

เมื่อการให้อำนาจจับกุมแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพดังกล่าวไม่มีความจำเป็น และเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่รัฐยังไม่ได้พิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาจต้องได้รับผลร้ายอย่างไม่เป็นธรรม จึงควรแก้ด้วยบทกฎหมายโดยตัดอำนาจติดตามจับกุมผู้หลบหนี หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแต่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพออก ทั้งนี้ ให้นำการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรที่เหมาะสมและได้ถูกจำกัดอำนาจในการทำงานภายใต้การบังคับใช้มาตรการในการป้องกันการใช้ อำนาจโดยมิชอบจากรัฐ อันได้แก่

1. การจำกัดกรอบอำนาจโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ เจ้าพนักงานจะใช้ อำนาจรัฐได้เท่าที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งกรอบอำนาจรัฐในเรื่องอำนาจจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นมีการกำหนดเป็นหลักไว้ คือ ห้ามการจับกุม

¹¹ดู ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190.

วัด ๆ โดยไม่มีหมายจับ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นจริง ๆ และกฎหมายยังได้บัญญัติมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อีกชั้นหนึ่งด้วย โดยได้จำกัดเหตุที่จะออกหมายจับไว้ไว้ให้ค่อนข้างแคบ ทั้งนี้ เพื่อระมัดระวังมิให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมก่อความเดือดร้อนให้เกิดแก่ประชาชนจนเกินความจำเป็น¹²

2. การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งแบ่งเป็น¹³

- การควบคุมการใช้อำนาจโดยองค์กรภายในตำรวจด้วยตนเอง หรือองค์กรพิเศษที่จะตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อพิจารณาวินัยตำรวจ
- การควบคุมโดยองค์กรภายนอก หรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติ ได้แก่ การควบคุมโดยอัยการและศาล

4. ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534

4.1 ปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนในการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการตรวจพิสูจน์ภาวะเสพติดยาของผู้ต้องหา

เนื่องจากตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 18(1) ให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพมีอำนาจและหน้าที่ในการ "ตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดของผู้ต้องหาที่ได้รับตัวมาตามมาตรา 19" ซึ่งบท

¹²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 , 78.

¹³กัมพล อรุณพลอด, "การสืบสวนกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน," วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535) , หน้า 106-109.

บัญญัติดังกล่าวยังคงขาดความชัดเจนในการดำเนินการพิสูจน์ให้รู้ความจริงถึงภาวะติดยาของผู้ต้องหาในคดียาเสพติด เนื่องจากการพิสูจน์โดยใช้ผลการตรวจเฉพาะทางห้องปฏิบัติการอย่างเดียว คงแสดงผลได้เพียงว่าพบสารเสพติดประเภทที่ตรวจในร่างกายของผู้ถูกตรวจหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่อาจแสดงผลที่ถูกต้องได้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดตามความหมายของการติดยาเสพติด ตามบทนิยามศัพท์ในมาตรา 3 ที่กำหนดให้หมายความว่า "เสพยาเสพติดเป็นประจำติดต่อกันและตกอยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องพึ่งยาเสพติดนั้น ulyสามารถตรวจพบสภาพเช่นว่านั้นได้ตามหลักวิชาการ"

การพิสูจน์ภาวะเสพติดของผู้ติดยาตามหลักวิชาการนั้น จะต้องมีการพิจารณาทั้งการตรวจพิสูจน์สภาพเสพติด ร่วมกับการตรวจพิสูจน์สิ่งเสพติดโดยใช้ห้องปฏิบัติการทางการแพทย์ด้วย¹⁴ และเพื่อให้การตรวจพิสูจน์ได้ผลตรงตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้มากที่สุด การตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาติดยาเสพติดหรือไม่จึงควรประกอบด้วย

1. การตรวจพิสูจน์ทางห้องปฏิบัติการจากปัสสาวะหรือตัวอย่างของเหลวจากร่างกาย เช่น เลือด น้ำไขสันหลัง น้ำลาย เป็นต้น
2. การสืบเสาะหรือการสัมภาษณ์ประวัติต่าง ๆ ของผู้ต้องหา เช่น อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิตนิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม รวมตลอดถึงประวัติการใช้ยาหรือสารเสพติดต่าง ๆ ด้วย
3. การตรวจทางร่างกายและจิตใจ

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาช่องว่างของกฎหมายตามที่กล่าวมา ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการแก้ไขตัวบทกฎหมายโดยเพิ่มเติมการปฏิบัติการ

¹⁴ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, "มาตรฐานการตรวจ," วารสารสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด 1 (กันยายน 2527-กุมภาพันธ์ 2528): 60.

ตรวจพิสูจน์ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้เป็น "ตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติด สืบเสาะประวัติและตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องหาที่ได้รับตัวมาตามมาตรา 19" ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญและสมบูรณ์ถูกต้องในการพิจารณาตัดสินถึงภาวะการติดยาของผู้ต้องหา ที่ตามกฎหมายกำหนดว่าต้องเสพยาเสพติด เป็นประจำติดต่อกันและตกอยู่ในสภาพที่จะเป็นต้องพึ่งยานั้น นอกจากนี้การได้ข้อมูลดังกล่าวยังจะทำให้ผู้บำบัดได้ทราบถึงพฤติกรรม จุดอ่อนและแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ อันจะเป็นประโยชน์และเพิ่มโอกาสประสบความสำเร็จต่อการดำเนินงานบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

4.2 ปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนของกำหนดระยะเวลาการส่งตัวผู้ต้องหาจากพนักงานสอบสวน เพื่อไปรับการตรวจพิสูจน์ภาวะเสพติดจากพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

เนื่องจากตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้กำหนดเรื่องระยะเวลาดำเนินการของพนักงานสอบสวนไว้ในมาตรา 19 วรรคแรกเพียงว่า "...ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่อยู่ในเขตอำนาจ เพื่อตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่..." โดยมีกำหนดระยะเวลาการส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อตรวจพิสูจน์ภาวะติดยาว่าต้องกระทำภายในกำหนดเวลาเท่าใด ซึ่งหากดำเนินการล่าช้าก็จะเป็นการตรวจพิสูจน์สารเสพติดในปัสสาวะให้ได้ผลถูกต้องไม่ได้ รวมทั้งยังเป็นการสร้างความทรมานให้แก่ผู้ติดยาเสพติดจากอาการขาดยา โดยมีได้รับการบำบัดรักษาที่ถูกต้องทางการแพทย์อีกด้วย

บทบัญญัติใน พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 19 วรรคแรกได้กำหนดเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดไว้ว่า "ผู้ใดต้องหว่ากระทำความผิดฐานเสพยาหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษ

ประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 ตามปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง และไม่ปรากฏว่าต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในคดีอื่นด้วย ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้นั้นไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่อยู่ในเขตอำนาจเพื่อตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหา นั้นติดยาเสพติดหรือไม่ และให้ถือว่าผู้ต้องหา ยังคงอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน ส่วนการสอบสวนก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป"

ซึ่งจากการพิจารณาบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวจะเห็นว่า กฎหมายได้กล่าวถึงกำหนดระยะเวลาการทำงานของพนักงานสอบสวนไว้ ดังนี้

1. ระยะเวลาควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดที่ต้องหาในคดีเสพหรือครอบครองยาเสพติดบางประเภท โดยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้ถือว่าผู้ต้องหาอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการสอบสวนในคดีความผิดประเภทนี้ ดังนั้นระยะเวลาการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวนก็ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติ เรื่องอำนาจการควบคุมตัวเพื่อสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ซึ่งได้มีกำหนดไว้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจากเจ้าพนักงานของรัฐอย่างไม่มีขอบเขต คือ จะควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดไว้สอบสวนเกิน 48 ชั่วโมงไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นก็จะยึดเวลาเกินกว่า 48 ชั่วโมงได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 7 วัน และหลังจากนั้นหากความจำเป็นที่ต้องทำการสอบสวนต่อยังคงมีอยู่ เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้น ก็เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการขออำนาจศาลสั่งฝากขังต่อไป¹⁵

2. ระยะเวลาการส่งตัวผู้ต้องหาจากพนักงานสอบสวนเพื่อไปรับการตรวจพิสูจน์ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในเรื่องนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

¹⁵ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

กำหนดเพียงว่า ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่อยู่ในเขตอำนาจ เพื่อตรวจพิสูจน์ว่าติดยาเสพติดหรือไม่ แต่มิได้กำหนดถึงระยะเวลาการส่งตัวผู้ต้องหาดังกล่าวไปรับการตรวจพิสูจน์ว่า ต้องกระทำภายในกี่วันนับตั้งแต่เข้าควบคุมจับตัวมาได้ ดังนั้นจึงมีผลในความหมายที่ว่า ภายในระยะเวลาการควบคุมตัวของพนักงานสอบสวน ตามที่กล่าวมาในข้อ 1 (7 วัน) พนักงานสอบสวนมีอำนาจนำตัวผู้ต้องหาส่งไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อรับการตรวจพิสูจน์ในวันเวลาใดก็ได้ ซึ่งโดยหลักการแห่งระบบตรวจพิสูจน์สารเสพติดในร่างกายบุคคลที่มักจะเลือกใช้ปัสสาวะเป็นเครื่องมือการทดสอบ* การตรวจพิสูจน์จำเป็นต้องได้รับการดำเนินการอย่างรวดเร็วไม่ควรเกิน 2 วัน¹⁶ ทั้งนี้หากพนักงานสอบสวนดำเนินการส่งตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์สารเสพติดล่าช้า สารเสพติดในปัสสาวะอาจจางหายไปทำให้ไม่สามารถตรวจพิสูจน์หาผลที่ถูกต้องได้ เนื่องจากสารเสพติดจะอยู่ในปัสสาวะเป็นเวลานานซึ่งจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นกับปัจจัยหลายประการ เช่น ประเภทยาที่เสพ, กระบวนการเมตาบอลิซึมในร่างกายของแต่ละคน¹⁷ ฯลฯ

เมื่อช่องว่างของกฎหมายกรณีขาดบทบัญญัติที่ชัดเจนในการกำหนดระยะเวลาส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อเข้ารับการตรวจพิสูจน์สารเสพติด อาจทำให้ผลการตรวจพิสูจน์ภาวะติดยาคลาดเคลื่อนก่อให้เกิดความเสียหายอันไม่เป็นธรรมต่อผู้ติด

CHULALONGKORN UNIVERSITY

* ทั้งนี้เพราะสารเสพติดที่เข้าไปในร่างกายจะหมุนเวียนอยู่ภายในร่างกายไม่เกิน 24 ชั่วโมง แล้วจะขับออกมาทางปัสสาวะ

¹⁶ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, "มาตรฐานการตรวจ, "วารสารสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด: 64.

¹⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, "การพิสูจน์หาสารเสพติดให้โทษในปัสสาวะ, "วารสารต่อต้านยาเสพติด 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2529): 58.

ยาเสพติดได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า กฎหมายควรจะให้มีการกำหนดระยะเวลา การส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อเข้ารับการตรวจพิสูจน์ของพนักงานสอบสวนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องถามปากคำผู้ต้องหาให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหานั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อถามปากคำผู้ต้องหาแล้ว ให้ส่งตัวไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพทันที ทานองเดียวกับ บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่มีข้อความระบุว่า "...พนักงานสอบสวนจะต้องถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลายี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือเยาวชนแล้ว ให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจ..."¹⁸

ในเรื่องดังกล่าวนี้ Dangerous Drugs (Amendment) Act 1984 ของประเทศมาเลเซีย ก็ได้มีบทบัญญัติกำหนดระยะเวลาการส่งตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าติดยาเสพติดเพื่อเข้ารับการตรวจพิสูจน์ของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจควบคุมตัวไว้ในมาตรา 25 A(1) เช่นกัน ดังนี้

"เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าพนักงานตำรวจที่มียศไม่ต่ำกว่า สิบตำรวจเอกหรือนายเวรประจำสถานีตำรวจ อาจจะเข้าควบคุมบุคคลใด ๆ ที่สงสัยว่าจะเป็นผู้ติดยาเสพติด และภายใน 24 ชั่วโมงให้นำส่งบุคคลนั้นต่อศาลอากรณีสี่ศาลมีเหตุให้เชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ติดยาเสพติดศาลอาจจะสั่งให้คุมขังบุคคลนั้น และให้มีการตรวจสอบทางการแพทย์หรือสังเกตการณ์โดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ณ ศูนย์สืบสวนตรวจสอบ"

18 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 50

4.3 ปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนของกำหนดระยะเวลาการดำเนินการ การตรวจพิสูจน์ภาวะติดยาของผู้ต้องหา

เนื่องจากตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพไว้ ในมาตรา 20 วรรคแรกเพียงว่า "...และดำเนินการให้มีการตรวจพิสูจน์โดยเร็วว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่..." กฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาในการตรวจพิสูจน์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ว่าต้องกระทำให้เสร็จภายในกำหนดเวลาเท่าใด นับตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องหามาจากพนักงานสอบสวน ทั้งนี้หากพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์เริ่มดำเนินการตรวจพิสูจน์ล่าช้าหรือใช้ระยะเวลาการตรวจพิสูจน์นานจนเกินไป นอกจากจะทำให้ไม่ได้ผลการตรวจพิสูจน์ที่ตรงตามความเป็นจริงแล้ว ยังจะทำให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้รับความกระทบกระเทือนอีกด้วย

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 20 วรรคแรก กำหนดเกี่ยวกับการทำงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไว้ดังนี้ "เมื่อได้มีการรับตัวผู้ต้องหาไว้ตามมาตรา 19 แล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำบันทึกประวัติของผู้ต้องหา และดำเนินการให้มีการตรวจพิสูจน์โดยเร็วว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่ เสร็จแล้วให้รายงานผลการตรวจพิสูจน์และบันทึกประวัติต่อคณะกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ" ซึ่งจากการพิจารณาสืบเนื่องจากบทบัญญัติในมาตรา 19 จะเห็นว่ากฎหมายได้กำหนดให้ระยะเวลาแห่งการที่พนักงานสอบสวนได้ส่งตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ยังคงเป็นระยะเวลาการควบคุมตัวของพนักงานสอบสวน โดยรวมอยู่ในกำหนดเวลาสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 แต่กฎหมายมิได้กำหนดให้แน่ชัดว่าการดำเนินการตรวจพิสูจน์ต้องเริ่มกระทำภายในเวลาเท่าใดนับตั้งแต่พนักงานสอบสวนจับกุมตัวมาได้ และต้องกระทำการตรวจพิสูจน์ดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลา

เวลาที่วัน ผลจึงอาจเกิดขึ้นในลักษณะที่ว่า

1. พนักงานเจ้าหน้าที่แม้ได้รับตัวผู้ต้องหาจากพนักงานสอบสวนแล้ว ก็ยังอาจมิได้เริ่มทำการตรวจพิสูจน์ทันที เพราะกฎหมายกำหนดเพียงให้เริ่มดำเนินการตรวจพิสูจน์โดยเร็ว ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาความผิดพลาดของผลการตรวจพิสูจน์ได้ ดังเหตุผลที่ได้กล่าวมาในข้อ 4.2

2. การที่กฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาการทำงานในช่วงนี้ไว้ ซึ่งแม้จะต้องกระทำภายใต้ระยะเวลาควบคุมตัวของพนักงานสอบสวน (7 วัน) แต่ระยะเวลาดังกล่าวอาจถูกขยายโดยอำนาจการสั่งฝากขังของศาลต่อไปได้ อันจะทำให้สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยเฉพาะกับบุคคลที่ผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าติดยา ต้องได้รับการกระทบกระเทือน

3. การให้ระยะเวลาพนักงานเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำเนินการตรวจพิสูจน์ภาวะเสพติดของผู้ต้องหา ภายในระยะเวลาควบคุมตัวของพนักงานสอบสวนภายหลังจากที่ได้ส่งตัวผู้ต้องหายังศูนย์นั้น อาจไม่เพียงพอต่อการดำเนินการตรวจพิสูจน์ค้นหาความจริง เพื่อทราบภาวะติดยาของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้ โดยเฉพาะกรณีศาลมีดุลพินิจไม่สั่งอนุญาตให้มีการฝากขังต่อ ตัวอย่างเช่น พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเข้ามารับการตรวจพิสูจน์ในวันที่ 5 ของระยะเวลาควบคุมตัวและศาลมิได้มีคำสั่งอนุญาตให้มีการฝากขังต่อ อำนาจการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพจะมีเหลือเพียง 2 วันเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถตรวจพิสูจน์หาภาวะเสพติดติดยาของผู้ต้องหาให้ได้ผลถูกต้องได้ เนื่องจาก การจะทราบผลทดสอบทางห้องปฏิบัติการถึงภาวะการรับสารเสพติด ก็จะต้องอาศัยระยะเวลาตรวจพิสูจน์เพื่อทราบผลด้วย ซึ่งจะมากน้อยแตกต่างกันไปตามประเภทของยาเสพติด เช่น ถ้ามีการรับสารประเภทกัญชาเข้าสู่ร่างกายต้องทิ้งระยะเวลา 3 วัน จึงจะตรวจพบในปัสสาวะ แต่ถ้ารับสารเสพติดประเภทฝิ่นและอนุพันธ์ของฝิ่นเข้าสู่ร่างกายใน 24 ชั่วโมง จะสามารถตรวจพบในปัสสาวะได้

ทันที 19

ดังนั้น เพื่อให้ช่องว่างของกฎหมายในประเด็นดังกล่าวหมดไป ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรจะแก้ไขให้กฎหมายกำหนดระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ภาวะติดยาของผู้ต้องหาโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ให้ชัดเจนว่าต้องแล้วเสร็จภายในระยะเวลาเท่าใด เช่น กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ต้องดำเนินการตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่ให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับตัวผู้นั้นไว้ รวมทั้งควรต้องมีบทบัญญัติกรณีมีเหตุจำเป็นที่ต้องขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ เพื่อให้การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นไปอย่างครบกระบวนการ โดยผู้มีอำนาจที่เหมาะสมซึ่งน่าจะเป็นผู้อำนวยการศูนย์ เพราะ เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบใกล้ชิดกับการปฏิบัติงานของศูนย์มากที่สุด โดยจะแตกต่างและให้ความเป็นธรรมต่อการทำงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ รวมทั้งผู้ต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์ มากกว่าการให้ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งฝากขังผู้ต้องหาเพื่อรับการตรวจพิสูจน์ต่อ เพราะศาลอาจไม่ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องความจำเป็นหรือเหตุผลอันสมควรในการต้องขยายระยะเวลาปฏิบัติการตรวจพิสูจน์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ บทบัญญัติเรื่องการขยายระยะเวลาอาจเป็นไปโดยกำหนดให้ เมื่อเกิดกรณีมีเหตุจำเป็นหรือเหตุสมควรประการอื่นที่ไม่อาจทำให้การตรวจพิสูจน์แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา 15 วันได้ ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพมีอำนาจอนุญาตให้ขยายเวลาต่อไปอีกได้เท่าที่จำเป็น แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับตัวผู้นั้นไว้ ทั้งนี้ โดยสามารถเทียบเคียงได้จาก พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตาม

19 จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, "การพิสูจน์หาสารเสพติดให้โทษในปัสสาวะ, "วารสารต่อต้านยาเสพติด : 58.

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 มาตรา 12 ที่กำหนดว่า

"เมื่อศาลสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริง ตาม มาตรา 11 ให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจโดยไม่ชักช้า และให้ทำ รายงานพร้อมกับความเห็นเสนอต่อศาลภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลสั่ง แต่ถ้าไม่ อาจทำให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าวศาลจะอนุญาตให้ขยายเวลาต่อไป อีกเท่าที่จำเป็นแต่ไม่เกินสามสิบวันก็ได้"

ในเรื่องดังกล่าวนี้กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดของประเทศมาเลเซีย ในส่วนของ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 ก็ได้กำหนดให้มีระยะเวลาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐในการตรวจพิสูจน์ไว้ ดังนี้

มาตรา 3 (1) เจ้าหน้าที่ที่อาจควบคุมตัวบุคคลใดก็ตามผู้ซึ่งต้องสงสัย อย่อย่างมีเหตุผลว่าจะติดยาเสพติดได้

(2) ผู้ที่ถูกควบคุมตัวภายใต้ (1) อาจถูกกักตัวไว้ในที่ เหมาะสม ช่วงระยะเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง โดยมีจุดประสงค์เพื่อการตรวจ พิสูจน์

มาตรา 4 (1) ถ้าการตรวจพิสูจน์ไม่อาจเสร็จสิ้นหรือสมบูรณ์หรือไม่ อาจแสดงผลได้ภายใน 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่บุคคลนั้นถูกควบคุมตามมาตรา 3(1)

(a) บุคคลผู้นั้นอาจจะถูกประกันตัวโดยมีหรือไม่ มี เครื่องประกันก็ได้ โดยต้องอยู่ภายใต้การดูแลติดตามของเจ้าหน้าที่ ในเวลาและ สถานที่ตามที่ระบุในข้อสัญญา หรือ

(b) บุคคลอาจจะถูกเจ้าหน้าที่นำตัวมาแสดงต่อ หน้าศาลและศาลอาจสั่งให้กักตัวบุคคลนั้นต่อในเวลาไม่เกิน 14 วัน เพื่อที่จะได้ รับการตรวจพิสูจน์ถ้าปรากฏแก่ศาลว่าจำเป็น หรือศาลอาจให้ประกันตัวบุคคลนั้น ไปโดยมีหรือไม่ มี เครื่องประกันก็ได้ โดยดูแลติดตามตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด ในข้อผูกพันเพื่อประโยชน์ในการทำการตรวจพิสูจน์ต่อไป หรือในกรณีที่บุคคลใด ได้รับ การตรวจพิสูจน์เสร็จแล้วแต่ผลของการตรวจพิสูจน์ยังไม่เรียบร้อย ศาลอาจให้

ประกันตัวบุคคลนั้นไปโดยมีหรือไม่มีเครื่องประกันก็ได้ ปล่อยให้มาปรากฏตัว ณ สถานที่และเวลาตามที่กำหนดในข้อสัญญา เพื่อจะรับทราบผลของการตรวจพิสูจน์

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความไม่ชัดเจนของการกำหนดอำนาจหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

สำหรับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความไม่ชัดเจนของการกำหนดอำนาจหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ เกิดจากการที่พระราชบัญญัติได้บัญญัติเพียงอำนาจของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพไว้ในมาตรา 18 โดยมีได้มีการบัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไว้ให้ชัดเจนด้วย คงจะมีแต่บทบัญญัติในมาตรา 35 ที่กล่าวไว้ว่า "ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรรมการ อนุกรรมการและพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา" ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ย่อมจะทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้อย่างกว้างขวางมากมาย ทั้งนี้เพราะพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น กฎหมายกำหนดให้หมายความถึง "เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน"²⁰ และผลจากการที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ มิได้บัญญัติเรื่องอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไว้ให้ชัดเจนหรือบัญญัติไว้แบบไม่รัดกุมเช่นนี้ นอกจากจะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติซึ่งจำเป็นต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับประชาชนไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่และขอบเขตการใช้อำนาจที่ชัดเจนทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้สมเจตนารมณ์ของกฎหมายและเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้องว่ากระทำโดยปราศจากอำนาจแล้ว การ

²⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (6).

บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นที่ธรรมต่อผู้ถูกดำเนินการ และกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้บริสุทธิ์โดยทั่วไปจากการใช้ดุลพินิจตามอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้อีกด้วย

เมื่อช่องว่างของกฎหมายที่มีได้มีบทบัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ เป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาและความไม่เป็นที่ธรรมนานับการ ประกอบกับแนวความคิดแห่งหลักนิติรัฐ (The Legal State) ที่เชื่อในหลักการว่ารัฐต้องมีการปกครองโดยนับถือกฎหมาย ให้ความสำคัญกับกฎหมายเหนือสิ่งอื่นใด โดยการกระทำต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องเป็นไปตามและสอดคล้องกฎหมาย²¹ รวมทั้งหลักการเคารพในลายลักษณ์อักษรตามตัวบทกฎหมายของรูปแบบกฎหมายในระบบประมวล (Civil Law) ที่ประเทศไทยยึดถืออยู่²² การใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าว จึงต้องอยู่ภายใต้หลักการแห่งกฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจไว้ด้วย

และเพื่อให้เป็นหลักประกันที่ดีต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยทราบถึงขอบอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ที่ชัดเจน และสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีต่อการใช้อำนาจนอกขอบเขตหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรจะมีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติกรตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการจำกัดอำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ให้มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเท่านั้น และกำหนดเพิ่มเติมให้ชัดเจน ถึงอำนาจที่

21 วิษณุ เครืองาม, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2533), หน้า 165.

22 หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 4-8

พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ควรจะมี อาทิ เข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใด ๆ ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก เพื่อสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในสถานที่นั้น , เรียกบุคคลที่สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพมาพบ และสาบานหรือปฏิญาณตนเองและให้ถ้อยคำ , สั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองส่งวัตถุหรือเอกสาร อันจะใช้เป็นพยานหลักฐานในการตรวจพิสูจน์หรือเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นต้น ทั้งนี้โดยสามารถเทียบเคียงได้จากกฎหมายหลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534มาตรา 44 มาตรา 47, พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2522 มาตรา 7, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 มาตรา 14 มาตรา 15 เช่น มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2522 กำหนดว่า "ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานคุมความประพฤติมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) เข้าไปในสถานที่ที่จำเลยหรือผู้ถูกคุมความประพฤติอาศัยหรือทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้องด้วย ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในสถานที่นั้นเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6 ในกรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เข้าไปในสถานที่ดังกล่าวในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น พนักงานคุมความประพฤติจะกระทำได้ต่อเมื่อมีคำสั่งของศาล

(2) เรียกบุคคลที่มีความสามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6 มาพบ และสาบานหรือปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำ

(3) สั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองส่งวัตถุหรือเอกสาร อันจะใช้เป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6

5. ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการที่กฎหมายไม่มีบทบัญญัติเพื่อการทำให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษา

5.1 ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในการอุทธรณ์คำสั่งบางประการของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ

เนื่องจากพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 นี้ได้มีบทบัญญัติให้อำนาจแก่คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งการในเรื่องบางประการที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและอิสระภาพของประชาชน อันเป็นสิ่งที่รัฐจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองเป็นอย่างยิ่ง เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการบังคับรักษาผู้ติดยาที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ อาทิ คำวินิจฉัยเรื่องผลการตรวจพิสูจน์ว่า ผู้ต้องหาติดยาเสพติดหรือไม่²³ , การพิจารณากำหนดเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพ²⁴ , การพิจารณาปล่อยตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพไปชั่วคราว²⁵ , การย้ายตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพไปยังแห่งอื่น²⁶ , การวินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพพ้นจากการเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่²⁷ เป็นต้น แต่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ก็มิได้ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในการใช้สิทธิแสวงหาความยุติธรรมจากองค์กรที่สามารถทบทวนตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐ อันได้แก่สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งบางประการของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการประจำ

²³พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 21.

²⁴เรื่องเดียวกัน , มาตรา 22 , มาตรา 25 ถึง มาตรา 27.

²⁵เรื่องเดียวกัน , มาตรา 23.

²⁶เรื่องเดียวกัน , มาตรา 24.

²⁷เรื่องเดียวกัน , มาตรา 33.

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ ทั้งที่สิทธิในการแสวงหาความยุติธรรมรูปแบบดังกล่าว เป็น สิทธิที่มีความสำคัญยิ่งต่อบุคคลและการปกครองโดยกฎหมายแห่งรัฐ เพราะการที่สิทธิ เสรีภาพของประชาชนถูกล่วงละเมิดหรือถูกจำกัดแล้วยังแล้วบุคคลนั้นไม่สามารถที่จะแสวง หาความยุติธรรม เพื่อที่จะให้การล่วงละเมิดหรือการจำกัดนั้นยุติหรือสิ้นสุดลง หรือได้มีการแก้ไขให้ดีขึ้น ก็เป็นที่เชื่อได้แน่นอนว่า สิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ที่ได้มี กฎหมายรับรองไว้จะมีอายุการใช้งานทางที่จะให้ความคุ้มครองปกป้องประชาชนได้เลย

การที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่แห่งรัฐ พิจารณาสั่งการในเรื่องบาง ประการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้นั้น แม้จะมีหลักเกณฑ์วิธีการเป็น ขอบเขตการพิจารณาให้อำนาจกำหนดไว้ในรูปแบบของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ต่าง ๆ ก็ตาม แต่ในทางที่เป็นจริงก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ แห่งรัฐจะต้องมีการใช้ดุลพินิจเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญด้วยเสมอ ทั้งนี้ เนื่อง จากการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ตราให้ ละเอียดครอบคลุมเหตุการณ์ภายนอกหน้าของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ได้ทุกเรื่อง ประกอบกับเพื่อให้การใช้กฎหมายเป็นธรรมไม่แข็งกระด้าง ความจำเป็นที่ต้องบัญญัติกฎหมายให้มีความยืดหยุ่น และให้เจ้าหน้าที่ผู้ใช้กฎหมาย สามารถใช้ดุลพินิจปฏิบัติและตัดสินใจได้หลายทางโดยแต่ละทางต้องชอบด้วยกฎหมาย จึงเกิดขึ้น และเพื่อให้เป็นหลักประกันที่ดีแก่ประชาชนอันที่จะปลอดภัยจากการ ได้รับ "โทษของดุลพินิจ" ที่อาจเกิดขึ้นจากการที่เจ้าหน้าที่แห่งรัฐใช้อำนาจตาม อำนาจ (Arbitrary Power) โดยปราศจากเหตุผล (Unreasonable) หรือใช้อำนาจในทางที่ผิด (Abuse of Power) หรือใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบ (Bad Faith) ได้²⁸ รัฐจึงต้องจัดหามาตรการมาควบคุมการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่แห่ง

²⁸มนต์ชัย ชินทรลีลา, "ขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการปล่อยชั่วคราว," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537) , หน้า 97-98.

รัฐด้วย อันได้แก่ การควบคุมโดยอาศัยโครงสร้างดุลพินิจ* เช่น การกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจ , การกำหนดเวลาในการใช้ดุลพินิจ , การรับฟังคำคัดค้านของบุคคลซึ่งจะได้รับความเสียหายจากการใช้ดุลพินิจ ฯลฯ และประการสำคัญที่สุด คือ การควบคุมโดยการอาศัยการตรวจสอบหรือทบทวน (Checking Discretion) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปการอุทธรณ์ (Appeal) การตรวจทาน (Supervision) หรือควบคุมมิให้ขัดหลักเกณฑ์ (Judicial Review)²⁹ ไม่ว่าจากองค์กรภายในระบบบริหารเอง อันได้แก่ การร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นโดยตรง , การอุทธรณ์คำสั่งหรือการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายบริหารต่อเจ้าหน้าที่ชั้นสูงขึ้นไปที่มีลักษณะเป็นการควบคุมตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา โดยเป็นการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่จากผู้บังคับบัญชาซึ่งอยู่ในตำแหน่งสูงกว่าแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าลดหลั่นกันไปตามลำดับชั้น³⁰ และการร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการต่าง ๆ หรือจากองค์กรภายนอกระบบบริหารซึ่งโดยมากมักมีองค์กรตุลาการ ได้แก่ การอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐไปยังศาล

*โครงสร้างดุลพินิจ (Structuring) หมายถึง สิ่งที่กำหนดขั้นตอนและวิธีการพิจารณาเกี่ยวกับดุลพินิจ อันเป็นองค์สำคัญในการช่วยเหลือให้ดุลพินิจได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างเปิดเผยและยุติธรรม โครงสร้างจึงมีความหมายรวมถึงแผนการณีนโยบาย กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ การสืบเสาะ เหตุผล แบบอย่าง และกระบวนการพิจารณาที่ขาวสะอาด

²⁹เพชร สระทองอ่อน , "ดุลพินิจพนักงานสอบสวนในการปล่อยชั่วคราว," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530) , หน้า 196.

³⁰อุส่าห์ โรกมลปานิก และคณะ, กฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2534) , หน้า 890.

ใน เรื่องการราชูดลพินิจของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ ตามที่พระราชบัญญัติให้อำนาจไว้ก็เช่นกัน แม้ว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยทําให้ เจ้าหน้าที่สามารถราชูดลพินิจวินิจฉัยตามที่เห็นควร เพื่อให้สอดคล้องและเป็นธรรมกับ ข้อเท็จจริงในการบังคับรักษา เฉพาะรายได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ตาม แต่เมื่อกฎหมาย มิได้กำหนดขอบเขตหรือมาตรการควบคุมตรวจสอบการราชูดลพินิจที่เหมาะสมไว้ ก็ ย่อมจะสามารถนำมาสู่ปัญหาการราชูดลพินิจโดยมิชอบที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนได้

ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 นี้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทําให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้อง ถูกละเมิดโดยปราศจากการควบคุมตรวจสอบ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า นอกจากจะ ต้องมีการดูแลการวางระเบียบหลักเกณฑ์วิธีการ เพื่อให้ให้อำนาจคณะกรรมการหรือ คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพราชูดลพินิจวินิจฉัยสั่งการประการใดซึ่งจะ มีขึ้นต่อไปนั้น ให้เป็นไปด้วยความเหมาะสมชัดเจน เช่นการราชูดลพินิจผู้ติดยาได้รับข้อมูล ที่ถูกต้อง และได้รับการปกป้องสิทธิต่าง ๆ จากทนายความ* กฎหมาย ยังควรต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติให้มีการอุทธรณ์ราชูดลพินิจในทุกขั้นตอนของการบังคับ บังคับรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการหรือคณะ อนุกรรมการอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้ กล่าวคือ กฎหมายไม่ควรที่จะให้คำสั่งหรือคำวินิจฉัยนั้น ๆ เป็นอันถึงที่สุดหรือเด็ดขาด โดยยังมีได้ผ่านกระบวนการทบทวนราชูดลพินิจ แต่ควรที่จะให้ผู้ที่ได้รับผลร้ายหรือผู้มีประ

*สิทธิในการได้รับคำปรึกษาและความช่วยเหลือจากทนายความ นับเป็น สิทธิสำคัญที่รัฐต้องจัดให้ผู้ต้องหา หรือผู้เข้ารับการบำบัดรักษาได้รับ เพราะทนาย ความเป็นผู้รู้กฎหมายที่สามารถตรวจสอบการทำงานของเจ้าพนักงาน มิให้ใช้อำนาจ โดยมิชอบ และสามารถให้คำปรึกษาแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับ การบำบัดรักษานั้น ได้รับการปฏิบัติหรือปฏิบัติการณ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย .

รถยนต์เสียอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยดังกล่าวต่อคณะกรรมการหรือผู้บังคับบัญชา
ระดับสูงขึ้นไปอันเป็นการควบคุมดุลพินิจโดยองค์กรภายใน อาทิ ในกรณีที่คณะ
อนุกรรมการประจำศูนย์ไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ก็ให้สิทธิผู้เข้ารับการฟื้นฟู
สมรรถภาพหรือผู้มีประวัติดังกล่าวยื่นคำร้องขออุทธรณ์คำสั่ง หรือญาติของผู้ยื่น
ยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งไม่อนุญาตนั้นต่อคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ หรือรัฐมนตรี
ผู้รักษาการณตามพระราชบัญญัติ เป็นต้น หรืออาจให้อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยต่อ
ศาลสถิตย์ยุติธรรม ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกที่เป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียกับคำสั่ง
หรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ
มาก่อน อาทิ ในกรณีที่คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวก็
ให้สิทธิผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพหรือผู้มีประวัติดังกล่าวยื่นคำร้องอุทธรณ์คำ
สั่งดังกล่าวต่อศาลอาญา ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญากรุงเทพใต้ หรือศาลจังหวัดที่
ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งนั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจ แล้วแต่กรณีได้ เป็นต้น

5.2 ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา หรือผู้
ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในการร้องขอให้ปล่อยจากการถูกคุมขังโดยมิชอบด้วย
กฎหมาย

การร้องขอให้ปล่อยจากการถูกคุมขังโดยผิดกฎหมาย เป็นมาตรการทาง
กฎหมายอย่างหนึ่งที่เป็นหลักประกันเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลให้รอดพ้นจากการถูก
คุมขังโดยผิดกฎหมาย ซึ่งสิทธิเสรีภาพนี้เป็นสิทธิประการสำคัญที่กำเนิดมาพร้อม ๆ
กับสภาพบุคคล* แต่จากการศึกษาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพ
ผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 นี้ จะพบว่าไม่มีบทบัญญัติในมาตราใดที่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา

*สุภชาติกฎหมายเยอรมันได้กล่าวไว้ถึงความสำคัญของสิทธิเสรีภาพนี้ว่า
"ถ้าเสียเสรีภาพเสียแล้วก็ไม่มื่ออะไรจะเสียอีก" (Who has lost his
freedom has nothing else to lose).

หรือผู้ต้องถูกบังคับเข้ารับการรักษา ร้องขอให้มีการทบทวนคำสั่งที่มีให้คุมขังตัวผู้นั้นหรือร้องขอให้ปล่อยจากการถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งที่กฎหมายฉบับนี้มีหลักการว่าให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารดำเนินการควบคุมตัวและคุมขังผู้ต้องหาให้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพได้ โดยมีต้องได้รับการพิจารณาถ่วงดุลจากกระบวนการยุติธรรมทางศาลก่อนแต่อย่างไร

ปัจจุบัน หากประชาชนมีความจำเป็นต้องป้องกันสิทธิเสรีภาพแห่งตนหรือบุคคลอื่น เพื่อมิให้ต้องได้รับการจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ

- (1) การออกหมายค้นโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 58 (3) และ มาตรา 69 (3))
- (2) การออกหมายค้นโดยศาลเพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 58 (3) และมาตรา 69 (3))
- (3) การร้องขอให้ปล่อยจากการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 90)*

แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติที่ประชาชนสามารถนำมาใช้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพดังที่กล่าวมานี้ ก็ยังคงมีปัญหาในการบังคับใช้อยู่หลายประการ อาทิ หมายค้นที่ออกโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ มักใช้ในกรณีช่วยบุคคลซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายให้ได้รับอิสรภาพโดยฉับพลันทันที เช่น บุคคลถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังอันเป็นความผิดต่อเสรีภาพ หรือถูกหน่วงเหนี่ยวเพื่อเอาลงเป็นทาส หรือถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังเพื่อเรียกค่าไถ่³¹ เป็นต้น มิอาจนำมาใช้กับ

* คำพิพากษาฎีกาที่ 1200/2504 (ประชุมใหญ่) ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยให้มาตรา 90 นี้ ใช้ได้กับผู้เคราะห์ร้ายซึ่งถูกควบคุมหรือขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะการควบคุมหรือขังนั้นจะเป็นโดยเจ้าพนักงานหรือบุคคลใด ๆ ก็ตาม

³¹ดู ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 310 - 313.

การคุมขังที่เกิดจากเหตุบางกรณี เช่น การคุมขังอย่างเปิดเผยตามอำนาจของเจ้าพนักงานแต่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย , เมื่อเกิดกรณีมีการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง โดยมากประชาชนมักไม่กล้าขอให้เจ้าพนักงานดำเนินการให้ความช่วยเหลือ เพราะเกรงจะไม่ได้รับความเป็นธรรม และเกรงต่อการปฏิบัติเศษของเจ้าพนักงานที่ได้รับคำร้องขออันเนื่องมาจากการหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งในการก้าวท้าวหน้าที่ทางการงาน , ในทางปฏิบัติแม้กฎหมายจะได้ให้อำนาจศาลออกหมายค้นเพื่อพบและช่วยเหลือบุคคลได้ แต่ศาลก็มิมีอำนาจที่จะวินิจฉัยไม่ออกหมายค้นให้ โดยอ้างเหตุว่าเป็นเรื่องที่ไม่อยู่ในอำนาจศาล ผู้ร้องต้องขอต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเอง

สำหรับปัญหาในการบังคับใช้บทบัญญัติเรื่องการร้องขอให้ปล่อยจากการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มีดังนี้³²

- การใช้มาตรการตามมาตรา 90 นี้ยังไม่กว้างขวางแพร่หลาย ศาลจะทราบถึงการควบคุมหรือขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อมีการร้องขอขึ้นมา ก่อนเท่านั้น ศาลไม่อาจใช้อำนาจนี้ได้โดยตนเองที่เดียว ส่วนประชาชนก็มักไม่รู้ถึงสิทธิที่จะขอให้ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 90 นี้ หรือรู้แต่อาจไม่สามารถที่จะดำเนินการเพื่อขอรับความคุ้มครองได้ เช่น ไม่มีทุนทรัพย์จ้างทนายความดำเนินการคดี

- มาตรการตามมาตรา 90 นี้ไม่ค่อยมีผู้นำมาใช้ควบคุมดุลพินิจเหตุแห่งการจับของเจ้าพนักงานรัฐมากนัก เพราะปัญหาในเรื่องการนำสืบหักล้างอำนาจในการคุมขังของเจ้าพนักงานของรัฐว่า การคุมขังนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะเจ้าพนักงานมักจะอ้างว่าได้จับกุมคุมขังตามหน้าที่ที่กฎหมายให้อำนาจไว้

³²เชวง ชูศิริ , "การร้องขอให้ปล่อยจากการคุมขังโดยผิดกฎหมาย," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529) , หน้า 42-45.

- การใช้มาตรการนี้ยังคงขาดความรวดเร็ว เนื่องจากการยื่นคำร้อง จะกระทำได้ในเวลากระทำการของศาลเท่านั้น โดยการพิจารณาก็ต้องดำเนินไปตามกระบวนการพิจารณาแบบธรรมดา และกฎหมายก็มิได้มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งของศาลตามมาตรานี้

เมื่อบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ประชาชนสามารถจะนำมาใช้ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนไว้พ้นจากการถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามที่กล่าวมา ต่างก็มีช่องว่างอันจะก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ได้ ประกอบกับเป็นการยากที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ชัดเจนและรัดกุมเกี่ยวกับเรื่องการร้องขอให้ปล่อยตัวจากการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จากอำนาจดำเนินการที่ไม่ชอบธรรมของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐไว้โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นหลักประกันแก่ประชาชนอันที่จะไม่ถูกกักขังแกล้งอย่างไม่เป็นธรรม อดปราศจากการให้ความช่วยเหลือใด ๆ อย่างฉับพลันของรัฐ

สำหรับเรื่องดังกล่าวกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ คือ The Misuse of Drugs (Amendment) Act , 1979 ก็ได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากการใช้อำนาจกักตัวโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐไว้เช่นกัน โดยมีหลักการ ดังนี้³³

1. กรณีที่มีการร้องเรียนซึ่งทำร้ายให้สัตย์สาบานกับศาลแล้วว่า บุคคลใดถูกกักตัวโดยมิชอบในสถานพยาบาลด้วยเหตุผลของการจัดการผิด หรือด้วยช่องโหว่ของหน้าที่ เรื่องการปล่อยตัวของเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎข้อบังคับใดที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลอาจจะได้ส่วนถึงการร้องเรียนด้วยตนเองหรือส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ส่วน เพื่อจุดประสงค์ในการสืบให้รู้ถึงความจริงหรือความเท็จ

³³The Misuse of Drugs (Amendment) Act , 1979 , Section 41.

ของการร้องเรียน และรายงานผลการสืบสวนให้ทราบ

2. การสืบสวนทุกประการภายใต้ข้อ 1. จะถูกดำเนินการเป็นความลับ ส่วนกระบวนการดำเนินการสืบสวนก็เป็นไปตามที่ศาลจะพิจารณาตามความเหมาะสมขอเหตุการณ์แต่ละกรณี

3. ศาลหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งปฏิบัติการสืบสวนภายใต้ 1. จะมีความจูงใจทั้งหมดโดยเทียบตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการที่จะพิจารณาและตรวจสอบพยาน , การรวบรวมหลักฐานและการนำพยานหลักฐานมาแสดง

4. ถ้าภายหลังจากพิจารณาถึงผลของการสืบสวนคดีก็ตามศาลเห็นว่าบุคคลผู้ซึ่งถูกกักตัวในสถานพยาบาลไม่ควรถูกกักตัวเช่นนั้น ก็อาจสั่งให้ปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นจากสถานพยาบาลได้

5. คำสั่งหรือการตัดสินใจของศาลซึ่งเกิดขึ้นภายใต้มาตรานี้จะถือเป็นที่สุด

